

Інноваційні чинники економічного зростання

УДК: 336.71:005.35; JEL classification: D40; L22; Q13

DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-3-18>

КУЗЬМЕНКО Сергій¹, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, <https://orcid.org/0000-0003-1122-0140>

ГАВРИЛЮК Віталій¹, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту, <https://orcid.org/0009-0004-7210-237X>

МЕЛЬНИЧЕНКО Вадим, кандидат економічних наук, Tech director, Natural Fertilisers Limited (Ireland), <https://orcid.org/0000-0002-8584-4119>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Кузьменко С., Гаврилюк В., Мельниченко В. Перспективи розвитку ринку олійних культур.

Досліджено виробництво та розвиток ринку основних олійних культур, проаналізовано динаміку виробництва, структуру посівних площ олійних відносно площі технічних культур. Визначено синхронність коливань урожайності насіння соняшника, сої та ріпаку. Встановлено кореляційний зв'язок між урожайністю окремих видів олійних культур та запропоновано стратегічні пріоритети перспективного розвитку ринку олійних культур.

Ключові слова: ринок олійних культур, соняшник, соя, ріпак, експорт, імпорт, рентабельність, коефіцієнт варіації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У нинішніх умовах перспективи розвитку ринку олійних культур значною мірою залежать від різноманітних факторів, таких як технологічні інновації, зміни в споживчих уподобаннях, виробництва та торгівлі. Збільшення попиту на олійні культури може бути спричинене ростом населення, збільшенням вживання олій у харчовій промисловості та розвитком біопалива. Зміна в споживчих уподобаннях (наприклад, збільшення попиту на здорові продукти) також може впливати на попит на певні типи олій. Рослини олії конкурують з іншими джерелами олій, такими як пальмова. Розвиток альтернативних джерел олій може впливати на ціни та попит на рослинні олії. Ринок олійних культур може очікувати подальший розвиток із збільшенням попиту на олії для харчових та промислових цілей, вдосконаленням технологій вирощування та обробки, а також змінами в регулюванні та торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо проблем та перспектив розвитку ринку олійних культур знайшли своє відображення в роботах іноземних та вітчизняних учених, зокрема таких як: Бойко О. С., Гейко Л. М., Литовченко Л. В., Петриченко В. Ф., Воронецька І. С., Рудік Н. М., Луцяк В. В., Пронько Л. М., Мазур К.В., Колесник Т.В., Семенда Д. К., Семенда О. В., Петриченко В. Ф., Воронецька І. С., Чехов С. А., Чехова І. В., Яглюк С. В., Ткачук В. В., Речун О. Ю., Буряк Р. І., Кузьменко С. В. та інших.

Однак правильне визначення шляхів підвищення ефективності олійних культур визначається висновками щодо оцінки наявних організаційно-економічних умов їх функціонування, спираючись на особливості внутрішнього та зовнішнього середовища агробізнесу в умовах воєнного стану та напрямів його розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є: визначення пріоритетних напрямів розвитку ринку олійних культур у сучасних умовах.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, діалектичний метод, фундаментальні положення

економічної теорії та менеджменту, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем розвитку ринку олійних культур.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналіз і синтез (дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку ринку олійних культур); монографічний (при дослідженні причин низької урожайності олійних культур); абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення результатів досліджень та формулювання висновків).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистик України, дані асоціації «Укроліяпро», наукова література з досліджуваної проблеми, інформаційні дані мережі «Інтернет», власні спостереження авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Олійні культури є одним із ключових напрямів сільського господарства в Україні і відіграють значну роль на ринку сільськогосподарської продукції. Деякі з основних олійних культур, які вирощуються в Україні, включають сою, соняшник, ріпак, льон. Україна є одним із найбільших світових виробників олійних культур, зокрема соняшнику та сої. Виробництво олійних культур значно зростає з кожним роком, що частково пояснюється збільшенням площ під посівами олійних культур. Україна є великим експортером олійних культур та їхніх продуктів. Соняшникова олія та соєвий шрот становлять значну частку експорту сільськогосподарської продукції з країни. Олійні культури та їх продукти також знаходять широке застосування на внутрішньому ринку України як у харчовій галузі, так і промисловості. Ринок олійних культур в Україні є динамічною і важливою галуззю для національного сільськогосподарського сектору, який впливає на економіку країни та її місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції [7; 20].

Виробництво олійних культур в Україні протягом останніх років було зосереджено переважно на соняшнику як основній сировині для промислового виробництва. Ріпак є привабливою для ринку культурою, попит на яку постійно зростає. Ця культура є джерелом зеленого корму та відновлення родючості ґрунту, чудовою сировиною для виробництва біопалива. В Україні галузь вирощування

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України

та промислової переробки ріпака має значний потенціал для реалізації через ринкові механізми. Щодо сої, то зазначимо, що це цінна в агротехнічному відношенні рослина, адже збагачує ґрунт азотом, покращує його структуру. Крім того, соя користується попитом у виробників сільськогосподарської продукції як рентабельна культура [2].

До 2022 року середній рівень прибутковості олійних був на рівні від 274 дол. США за т сої до 325 дол. США за т насіння соняшника. Проте від початку повномасштабного вторгнення РФ спостерігалась зовсім інша ситуація. Так, у 2023 найбільший рівень прибутковості був на рівні 96 дол. США за т [6].

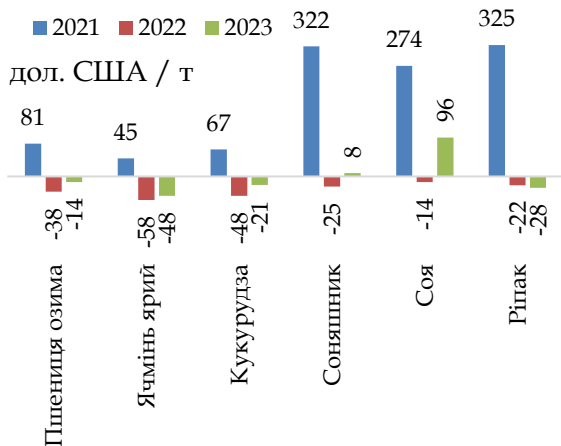

Рис. 1. Прибутковість вирощування олійних культур в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Виробництво основних олійних культур за останні три роки зменшалось, що пов'язано з військовими діями на території України. Так, у 2023 році виробництво олійних скоротилось на 1136,6 тис. т або на 4,6% завдяки зменшенню виробництва соняшника на 3632,7 тис. т або на 22,2% (табл. 1). Проте позитивна динаміка спостерігалась при вирощуванні ріпака до 1244,8 тис. т або на 42,4% та сої до 1249,4 тис. т або на 35,8%. Серед посівних площ за досліджуваний період найбільше було під соняшником – до 50%. Проте у 2023 році посівна площа під соняшником зменшилась (1402,0 тис. га або 21,2%). Однак спостерігалось збільшення посівних площ під ріпак на 42,7% та сою на 40,5%.

Слід відмітити стабільну динаміку врожайності основних олійних культур. Так, середня урожайність соняшника у 2023 році склала ц/га, ріпака – на 24,5 ц/га, ріпака 29,2 ц/га, сої – 25,9 ц/га.

Таблиця 1

Посівні площі, виробництво та урожайність олійних культур в Україні

Культура	Посівна площа, млн га			Урожайність, ц/га			Валовий збір, млн т		
	Роки			Роки			Роки		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Соняшник	6,62	5,29	5,22	24,6	21,6	24,5	16,39	11,33	12,76
Ріпак	1,01	1,19	1,44	29,3	28,7	29,2	2,94	3,32	4,18
Соя	1,31	1,56	1,84	26,4	22,6	25,9	3,49	3,44	4,74
Всього	10,96	10,06	10,52	-	-	-	24,85	20,11	23,71

Джерело: сформовано авторами на основі [8]

У таблиці 2 представлені результати моніторингу урожайності окремих олійних культур (соняшника, сої та ріпака).

Як видно з даних таблиці 2, найбільш стабільною олійною культурою є соняшник. Відзначимо, що за період 2000–2023 рр. спостерігаються розбіжності періодів зниження і зростання урожайності окремих культур. Так, у 2001 році (порівняно з 2000 роком) спостерігалось зменшення урожайності соняшника та сої відповідно на 22,95% та 4,72%, тоді як урожайність ріпака збільшилась на 47,62%. У 2021 році (порівняно з 2020 роком) спостерігалось збільшення урожайності соняшника, сої та ріпака. Проте від початку повномасштабного вторгнення спостерігалась тенденція до зменшення урожайності олійних культур в Україні у 2022 році (порівняно з 2021 роком) урожайність сої знизилась на 14,39%, соняшника на 12,2%, ріпака на 2,05%. Але у 2023 році (порівняно з 2022 роком) спостерігалась тенденція до збільшення урожайності досліджуваних культур.

Таблиця 2

Динаміка урожайності олійних культур в Україні

Роки	Урожайність соняшника, ц/га	Урожайність ріпака, ц/га	Урожайність сої, ц/га	Насіння соняшнику		Насіння ріпаку		Боби сої	
				Абсолютний приріст (ланцюговий), %	Темп приросту (ланцюговий), %	Абсолютний приріст (ланцюговий), %	Темп приросту (ланцюговий), %	Абсолютний приріст (ланцюговий), %	Темп приросту (ланцюговий), %
2000	12,2	8,4	10,6	-	-	-	-	-	-
2001	9,4	12,4	10,1	-2,8	-22,95	4,0	47,62	-0,5	-4,72
2002	12,0	8,7	12,7	2,6	27,66	-3,7	-29,84	2,6	25,74
2003	11,2	9,4	12,2	-0,8	-6,67	0,7	8,05	-0,5	-3,94
2004	8,9	13,9	14,2	-2,3	-20,54	4,5	47,87	2	16,39
2005	12,8	14,6	14,5	3,9	43,82	0,7	5,04	0,3	2,11
2006	13,6	15,7	12,4	0,8	6,25	1,1	7,53	-2,1	-14,48
2007	12,2	13,1	12,6	-1,4	-10,29	-2,6	-16,56	0,2	1,61
2008	15,3	20,8	15,1	3,1	25,41	7,7	58,78	2,5	19,84
2009	15,2	18,5	16,8	-0,1	-0,65	-2,3	-11,06	1,7	11,26
2010	15,0	17,0	16,2	-0,2	-1,32	-1,5	-8,11	-0,6	-3,57
2011	18,4	17,3	20,4	3,4	22,67	0,3	1,76	4,2	25,93
2012	16,5	22,0	17,1	-1,9	-10,33	4,7	27,17	-3,3	-16,18
2013	21,7	23,5	20,5	5,2	31,52	1,5	6,82	3,4	19,88
2014	19,4	25,4	21,6	-2,3	-10,60	1,9	8,09	1,1	5,37
2015	21,6	25,9	18,4	2,2	11,34	0,5	1,97	-3,2	-14,81
2016	22,4	25,8	23,4	0,8	3,70	-0,1	-0,39	5	27,17
2017	20,2	27,9	19,7	-2,2	-9,82	2,1	8,14	-3,7	-15,81
2018	23,0	26,5	25,8	2,8	13,86	-1,4	-5,02	6,1	30,96
2019	25,6	25,6	22,9	2,6	11,30	-0,9	-3,40	-2,9	-11,24
2020	20,2	23,0	20,5	-5,4	-21,09	-2,6	-10,16	-2,4	-10,48
2021	24,6	29,3	26,4	4,4	21,78	6,3	27,39	5,9	28,78
2022	21,6	28,7	22,6	-3	-12,20	-0,6	-2,05	-3,8	-14,39
2023	24,5	29,2	25,9	2,9	13,43	0,5	1,74	3,3	14,60
Середнє значення	17,4	20,1	18,0	12,3	X	20,8	X	15,3	X

Джерело: сформовано авторами на основі [8]

Найбільша середня урожайність з 2000–2023 рр. спостерігається у насіння ріпака – 20,1 ц/га, найменша – насіння соняшника 17,4 ц/га. Щодо соняшника, то відзначимо, що за досліджуваний період найбільша урожайність склала 25,6 ц/га у 2019 році, найменша – 8,9 ц/га у 2004 році. Найбільша урожайність ріпака становила 29,3 ц/га у 2021 році, найменша – 8,4 ц/га у 2000 році. Найбільша урожайність сої була у 2021 році 26,4 ц/га, найменша у 2001 році – 10,1 ц/га.

Рівняння лінійних трендів урожайності олійних культур (рис. 2) показують, що найбільший середньорічний приріст урожайності з 1 га посівної площі спостерігається у ріпака – 0,9202 ц/га.

$$y = 0,6793x + 8,2258$$

$$R^2 = 0,8703$$

Лінійна (Урожайність насіння соняшнику, ц/га)

$$y = 0,9202x + 7,686$$

$$R^2 = 0,8938$$

Лінійна (Урожайність насіння ріпаку, ц/га)

$$y = 0,6649x + 9,0409$$

$$R^2 = 0,8696$$

Рис. 2. Динаміка врожайності основних олійних культур в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

При цьому середньорічний приріст урожайності соняшника з 1 га посівної площі знаходиться на рівні 0,6793 ц/га; середньорічний

приріст урожайності сої з 1 га посівної площі – 0,6649 ц/га.

Отже, урожайність основних олійних культур та загальна посівна площа повинні забезпечити стабільний і необхідний урожай. Тому для вивчення коливань урожайності олійних культур визначимо характеристики варіації врожайності основних олійних культур. Скористаємося показником середньоквадратичного відхилення, який показує, наскільки в середньому урожайність культури відхиляється від свого середнього значення. Отже, використовуючи основні первинні незгруповані дані, середньоквадратичне відхилення розрахуємо за формулою 1:

$$\delta = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

де x_i – i -й елемент вибірки;
 $\bar{x}$ – середнє арифметичне вибірки

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

n – обсяг (розмір) вибірки.

Таким чином, для порівняння варіації різних ознак в одній сукупності або однієї ознаки у кількох сукупностях з урахуванням різної середньої величини зазвичай використовують відносні показники варіації як коефіцієнти варіації, які обчислюються відношенням абсолютних показників варіації до середньої арифметичної. При цьому значення зазначених коефіцієнтів залежить від того, яка саме абсолютна характеристика варіації використовується. Тож серед коефіцієнтів варіації найбільш поширеним є показник, що вираховується за середнім квадратичним відхиленням (формула 2):

$$v_r = \frac{\delta}{\bar{x}}$$

Таким чином, розмах варіації (варіювання) вважається слабким, якщо $v_r < 10\%$, якщо v_r від 11–25%, то середнім і значним при $v_r > 25\%$.

У таблиці 3 представимо узагальнюючі характеристики варіації урожайності основних олійних культур в Україні.

Таблиця 3

Узагальнюючі характеристики варіації урожайності олійних культур в Україні

Показники	Насіння соняшника	Насіння ріпака	Соєві боби
Середньоквадратичне відхилення, δ	5,04	6,74	4,94
Розмах варіації, R	16,70	20,9	15,80
Коефіцієнт варіації, V_r	0,29	0,33	0,27

Джерело: розраховано авторами за даними джерела [5]

Відомо, що сукупність вважається однорідною, якщо коефіцієнт варіації не перевищує 33%. Виходячи з отриманих значень (29%, 33%, 27%), досліджувані сукупності (урожайність насіння соняшника, насіння ріпака, бобів сої) відповідають умові однорідності.

Результати розрахунків в табл. 4 свідчать, що варіація урожайності насіння соняшника і урожайності бобів сої є значною. Найбільші коливання урожайності спостерігаються при вирощуванні ріпака ($V_r = 0,33$ або 33%).

Для визначення синхронності коливань урожайності насіння соняшника, ріпака та сої

розрахуємо коефіцієнти парної кореляції. Під коефіцієнтом парної кореляції розуміють відношення кореляційного моменту до добутку середніх квадратичних відхилень (формула 4):

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) \times (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \times (y_i - \bar{y})^2}} \quad (4)$$

де i , x_i і y_i – числові значення величин, між якими встановлюється кореляційний зв'язок; $\bar{x}$, $\bar{y}$ – їх середні арифметичні значення величин.

Коефіцієнт парної кореляції не залежить від початку відліку і одиниць виміру. Негативна величина (r_{yx}) вказує на різноспрямованість коливань урожайності олійних культур, а позитивна – на односпрямованість.

Коефіцієнт парної кореляції тлумачиться так:

- 1) при $0 < |r_{yx}| < 0,3$ слабкий характер змін;
- 2) при $0,3 < |r_{yx}| < 0,7$ середній характер змін;
- 3) при $0,7 < |r_{yx}| < 1$ тісний характер змін.

На підставі отриманих результатів встановлено, що коефіцієнт парної кореляції, який відображає рівень і направленість збігів коливань урожайності насіння соняшника і сої, становить 0,99, що свідчить про тісний характер змін. Коефіцієнт парної кореляції між варіацією урожайності сої і ріпака склав 0,95, що свідчить про тісний зв'язок між досліджуваними культурами. Коефіцієнт парної кореляції між варіацією урожайності насіння соняшника і урожайності ріпака склав 0,91, що також свідчить про тісний зв'язок між урожайністю досліджуваних культур.

Таким чином, розраховані коефіцієнти парної кореляції свідчать про односпрямованість коливань урожайності досліджуваних олійних культур, що підтверджує однакове реагування на природно-кліматичні умови формування урожайності досліджуваних олійних культур.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведене дослідження доводить, що Україна є одним із провідних експортерів олійних культур у світі. Збільшення якості продукції та розвиток нових ринків експорту можуть сприяти подальшому розвитку цього сегмента сільського господарства. Розширення асортименту олійних культур, які вирощуються в Україні, може зробити цей сегмент більш стійким до коливань на ринку та кліматичних умов. Інвестиції у дослідження та розвиток нових гібридів олійних культур, а також виробництво біологічно активних добавок можуть сприяти підвищенню якості та конкурентоспроможності української продукції. Розвиток та модернізація інфраструктури для зберігання та транспортування олійних культур може зменшити витрати на їх доставку і збільшити ефективність ланцюга постачання. Загалом ринок олійних культур в Україні має значний потенціал для подальшого розвитку за умови впровадження ефективних стратегій управління, інвестицій у технологічний прогрес та підтримки з боку держави.

Предметом подальших наукових досліджень стануть питання щодо оцінювання ефективності вирощування основних олійних культур в умовах воєнного стану, диверсифікація ринків збуту олійних культур та продукції їх переробки.

Література.

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahramnyu-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>.
2. **Бойко О.С., Гейко Л.М.** Сучасний стан підприємств олійно-жирової промисловості України. *Економічний простір*. 2020. № 157. С. 32-37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-6>.
3. **Литовченко Л.В.** Тенденції та перспективи розвитку підприємств з виробництва та переробки продукції олійних культур в ризикових умовах. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4. С. 202-206.
4. **Литовченко Л.В., Брюжович Д.С.** Особливості управління економічною поведінкою підприємств-виробників олійних культур. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 4. Том 7. С. 140-144.
5. **Луцяк В.В., Пронько Л.М., Мазур К.В., Колесник Т.В.** Маркетинговий потенціал інновацій у олійно-жировому підкомплексі: стан ринку, створення вартості, конкурентоспроможність: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2020. 221 с.
6. Нові виклики олійного ринку України. 2023. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1534472>.
7. Олійні культури: що вирощувати фермеру в 2024 році. 2024. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/olijni-kulturi-shcho-viroshchuvati-fermeru-v-2024-rotsi>.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. **Петриченко В.Ф., Вороньцька І.С.** Виробництво олійних культур в Україні: сучасні виклики та перспективи. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 32-40.
10. **Петрова О.О.** Диверсифікація олійного бізнесу та розвиток виробництва нетрадиційних олій на Херсонщині. *Агросвіт*. 2020. № 21. С. 41-48.
11. Посівні площі України у 2023 році переорієнтують із зернових на олійні культури. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/tubric-economy/3648517-posivni-plosi-ukraini-u-2023-roci-pereorientuut-na-olijni-kulturi-minagropolitiki.html>.
12. Про загальні збори учасників асоціації «Укроліяпром». 2023. URL: <https://ukroilprom.org.ua/news/pro-zagalni-zbory-uchasnykiv-asotsiatsiy-ukroliyaprom-289/>.
13. **Рудік Н.М.** Особливості формування та перспективи розвитку ринку олійно-жирової продукції. *Агросвіт*. 2019. № 24. С. 59-65.
14. **Семенда Д.К., Семенда О.В., Семенда О.В.** Оцінка розвитку ринку продукції олійних культур. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 258-263.
15. **Снеткова А.В.** Інвестиції у необоротні активи підприємств олійно-жирової промисловості України: динаміка, проблеми та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 75-83.
16. **Чехов С.А., Чехова І.В.** Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні. *Економічний простір*. 2018. № 136. С. 119-130.
17. **Чехова І.В.** Формування та розвиток ринку олійних культур: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Аграрна наука, 2021. 144 с.

18. Ягелок С.В., Ткачук В.В., Речун О.Ю. Формування ринку технічних культур в Україні. *Технічні науки та технології*. 2018. № 1. С. 195-205.
19. Buryak R.I., Kuzmenko S.V., Nahorna O.V. Marketing support of the activities of the agricultural formations and processing enterprises: monography. Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. 1029 p.
20. Fat&Oil Industry-2023 задала орієнтири розвитку олійно-жирової галузі. 2023. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1537634>.

References.

1. Ahrarnyj sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stijkosti, problemy ta perspektyvni zavdannia. (2024). [The agricultural sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and prospective tasks]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryj-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stijkosti-problemy-ta>.
2. Bojko, O.S., Hejko, L.M. (2020). «The current state of enterprises of the oil and fat industry of Ukraine». *Ekonomichnyj prostir*. № 157. pp. 32-37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-6>.
3. Lytovchenko, L.V. (2022). «Trends and prospects of the development of enterprises for the production and processing of products of oil crops in risky conditions». *Innovation and Sustainability*. № 4. pp. 202-206.
4. Lytovchenko, L.V., Briuzhovykh, D.S. (2022). «Peculiarities of management of the economic behavior of enterprises producing oil crops». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. № 4. Vol. 7. pp. 140-144.
5. Lutsiak, V.V., Pron'ko, L.M., Mazur, K.V., Kolesnyk, T.V. (2023). *Marketingovyj potentsial innovatsij u olijno-zhyrovomu pidkompleksi: stan rynku, stvorennia vartosti, konkurentospromozhnist'*. [Marketing potential of innovations in the oil-fat sub-complex: market status, value creation, competitiveness]. VNAU. Vinnytsia. Ukraine.
6. Novi vyklyky olijnoho rynku Ukrainy. (2023). [New challenges of the oil market of Ukraine]. Available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1534472>.
7. Olijni kul'tury: scho vyroschuvaty fermeru v 2024 rotsi. (2024). [Oil crops: what should a farmer grow in 2024]. Available at: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/olijni-kulturi-shcho-viroshchuvati-fermeru-v-2024-rotsi>.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Petrychenko, V.F., Voronets'ka, I.S. (2017). «Production of oil crops in Ukraine: modern challenges and prospects». *Ekonomika APK*. № 10. pp. 32-40.
10. Petrova, O.O. (2020). «Diversification of the oil business and the development of the production of non-traditional oils in the Kherson region». *Ahrosvit*. № 21. pp. 41-48.
11. Posivni ploschi Ukrainy u 2023 rotsi pereorientuiut' iz zernovykh na olijni kul'tury. (2023). [In 2023, the cultivated areas of Ukraine will be reoriented from cereals to oil crops]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3648517-posivni-plosi-ukraini-u-2023-roci-pereorientuut-na-olijni-kulturi-minagropolitiki.html>.
12. Pro zahal'ni zbory uchashnykiv asotsiatsii «Ukroliiaprom». (2023). [About the general meeting of participants of the association "Ukroliiaprom"]. Available at: <https://ukroiliprom.org.ua/news/pro-zagalni-zbory-uchashnykiv-asotsiatsiy-ukroliiaprom-289/>.
13. Rudik, N.M. (2019). «Peculiarities of the formation and development prospects of the market of oil and fat products». *Ahrosvit*. № 24. pp. 59-65.
14. Semenda, D.K., Semenda, O.V., Semenda, O.V. (2020). «Evaluation of the market development of oil crops products». *Molodyj vchenyj*. № 3 (79). pp. 258-263.
15. Snetkova, A.V. (2019). «Investments in non-current assets of enterprises of the oil and fat industry of Ukraine: dynamics, problems and prospects». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 21. pp. 75-83.
16. Chekhov, S.A., Chekhova, I.V. (2018). «Evaluation of the efficiency of sunflower production in Ukraine». *Ekonomichnyj prostir*. № 136. pp. 119-130.
17. Chekhova, I.V. (2021). *Formuvannia ta rozvytok rynku olijnykh kul'tur: teoriia, metodolohiia, praktyka*. [Formation and development of the market of oil crops: theory, methodology, practice]. Ahrarna nauka. Kyiv. Ukraine.
18. Yaheliuk, S.V., Tkachuk, V.V., Rechun, O.Yu. (2018). «Formation of the technical crops market in Ukraine». *Tekhnichni nauky ta tekhnolohii*. № 1. pp. 195-205.
19. Buryak, R.I., Kuzmenko, S.V., Nahorna, O.V. (2021). *Marketing support of the activities of the agricultural formations and processing enterprises*. Teadmus OÜ. Tallinn. Estonia.
20. Fat&Oil Industry-2023 zadala oriientyry rozvytku olijno-zhyrovoi haluzi. (2023). [Fat&Oil Industry-2023 set guidelines for the development of the oil and fat industry]. Available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1537634>.

Abstract.

Kuzmenko S., Havrylyuk V., Melnychenko V. Prospects for the development of the oil crop market.

This research paper aims to determine the priority directions for developing the modern oil crops market. Research methodology. The theoretical and methodological basis of the research was based on economic theory, the dialectical method, and the fundamental principles of economic theory and management. It also drew on scientific works by domestic and foreign scientists on the development of the oilseed market. The research employed various methods, including analysis and synthesis to study the current state and development trends of the oil crops market, monographic methods to investigate the causes of low oil crop yields, and abstract-logical methods for theoretical generalization of research results and formulation of conclusions. The study focused on analyzing the production and development of the primary oilseed crops market, including the dynamics of production and the structure of the sown areas of oilseeds in the industrial crops area. The study also determined the synchronicity of sunflower, soybean, and rapeseed seed yield fluctuations. The research proves that Ukraine is a significant exporter of oil crops worldwide. Improving product quality and exploring new export markets can enhance the growth of this agricultural sector. Diversifying the range of oil crops cultivated in Ukraine can increase the sector's resilience to market fluctuations and climatic conditions. The study calculated pairwise correlation coefficients to determine the synchronicity of fluctuations in sunflower and rapeseed yield and their use. The results showed a strong correlation (0.99) between the yield fluctuations of sunflowers, indicating closely related changes. There was also a high correlation (0.95) between the yield variations of sorghum and rape, indicating a negative relationship between the two crops. Additionally, a correlation of 0.91 was found between the yield variations of sunflower use and rape, indicating a close relationship between the yields of these crops. Overall, these correlation

coefficients confirm the opposite response of the studied oil crops to natural and climatic conditions affecting their productivity. Identifying the critical areas for developing the oilseed market will help enhance the competitiveness of Ukraine's agricultural sector on the global agri-food markets and support diversification.

Keywords: market of oil crops, sunflower, soybean, rapeseed, export, import, profitability, coefficient of variation.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Кузьменко С., Гаврилюк В., Мельниченко В. Перспективи розвитку ринку олійних культур. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2024. № 3. С. 95-100.

Kuzmenko S., Havrylyuk V., Melnychenko V. Prospects for the development of the oil crop market. Actual problems of innovative economy and law. 2024. No. 3, pp. 95-100.

УДК: 637:614.31; JEL classification: D81; L91
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-3-19>

ПАВЛОВ Костянтин Володимирович¹, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки і торгівлі, <https://orcid.org/0000-0003-2583-9593>

САМОЙЛЕНКО Богдан Віталійович¹, кандидат економічних наук, докторант, <https://orcid.org/0009-0006-2380-314X>

ГУПАЛО Володимир Володимирович¹, аспірант кафедри економіки і торгівлі, <https://orcid.org/0009-0000-6590-1289>

ШУЛЬГАЧ Назарій Володимирович¹, аспірант кафедри економіки і торгівлі, <https://orcid.org/0009-0002-7262-3891>

РОМАНЮК Ярослав Юрійович¹, магістр кафедри економіки і торгівлі, <https://orcid.org/0009-0001-9782-5484>

**РИЗИКИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ЛОГІСТИКИ ПОБУТОВОЇ
ТА ХАРЧОВОЇ ГРУПИ ТОВАРІВ**

Павлов К.В., Самойленко Б. В., Гупало В.В., Шмельгач Н.В., Романюк Я. Ю. Ризики в системі міжнародної логістики побутової та харчової групи товарів.

У сучасних економічних умовах динамічні зміни та непередбачуваність значно впливають на діяльність підприємств, особливо в галузі міжнародної логістики. Логістика, яка забезпечує оптимальний рух товарів від виробника до споживача, стикається з різними викликами, пов'язаними зі змінами в зовнішньому середовищі, такими як глобалізація, технологічні інновації, екологічні та політичні зміни, кризи тощо. Особливо серйозними викликами для логістичної сфери стало масштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. Це призвело до перебоїв у ланцюгах постачання через обмеження транспорту та доставки товарів і продуктів харчування. Підприємствам в Україні довелося шукати альтернативні шляхи постачання, розробляти нові стратегії управління запасами та впроваджувати гнучкі підходи в управлінні, щоб зменшити вплив ризиків на їхню діяльність. Тому на сьогодні питання розвитку стратегій управління ризиками є надзвичайно важливим для логістичних підрозділів підприємств. Мета статті – формування навичок в аналізі, оцінюванні й моделюванні системи ризиків та управління ними під час ухвалення рішень у міжнародних логістичних системах. Для зменшення ризику перекриття маршрутів розглянуто можливість диверсифікації та використання альтернативних постачальників і маршрутів. Підвищення обсягів запасів сировини та готової продукції може допомогти забезпечити надійність постачання в умовах війни. Також приділено увагу питанням комунікації і зв'язку, щоб забезпечити оперативне спілкування з усіма ланками логістичного ланцюга та реагувати на загрози вчасно. Підготовка персоналу до дій в умовах війни, навчання їх працювати в екстремальних ситуаціях і збереження їх безпеки також є важливим завданням. Співпраця з владними органами і військовими службами для отримання інформації про ситуацію на передовій та отримання дозволів для переміщення товарів може бути вирішальною умовою успіху. Використання сучасних технологій для моніторингу та управління логістичними процесами також сприяє підвищенню ефективності управління ризиками в умовах війни. Загалом умови війни вимагають від логістичних менеджерів більшої гнучкості та ефективності в управлінні ризиками для забезпечення надійності постачання товарів і послуг у надзвичайних обставинах. Можна зробити висновок, що успішна реалізація міжнародних логістичних проєктів вимагає компетентного та системного управління ризиками та загрозами на всіх етапах проєкту. Під час планування, виконання та контролю логістичних завдань необхідно ретельно аналізувати потенційні загрози, оцінювати їх вплив на проєкт і розробляти стратегії мінімізації ризиків. Важливим елементом управління ризиками є збір та аналіз інформації, що дозволяє оперативно виявляти можливі проблеми та вживати необхідні заходи для їх запобігання. Крім того, комунікація та співпраця між всіма учасниками проєкту, включаючи замовників, постачальників і партнерів, є визначальним для успішного управління ризиками. Особливу увагу слід приділяти розвитку плану дій під час надзвичайних ситуацій і кризового управління, щоб забезпечити стабільність і продовжити роботу проєкту навіть у найскладніших умовах. У підсумку успішна реалізація міжнародних логістичних маршрутів залежить від здатності ефективно управляти ризиками та загрозами, водночас урахувавши специфіку проєкту та контексту, у якому він реалізується.

Ключові слова: логістика, споживчі товари, товари харчової промисловості, ризики в логістиці, міжнародна логістика, логістика в Україні.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному економічному середовищі швидкі зміни та невизначеність суттєво впливають на функціонування підприємств, особливо у сфері міжнародної логістики. Логістика, яка забезпечує оптимальний рух товарів від виробника до споживача, стикається з різноманітними

викликами, пов'язаними зі змінами в зовнішньому середовищі, такими як глобалізація, технологічні інновації, екологічні та політичні зміни, кризи тощо. Зокрема, повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. створило серйозні виклики для функціонування логістичної сфери. Це спричинило перешкоди у ланцюгах

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки